

เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสุขภาพระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

คนางค์ คันธมธูรพจน์*

กานดา ปิยะจันทร์**

สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ***

(วันรับบทความ : 6 กรกฎาคม 2561 /วันแก้ไขบทความ : 12 ตุลาคม 2561 /วันตอบรับบทความ : 17 ตุลาคม 2561)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ และเพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างของแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศโดยวิธีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย และประเทศอื่นๆ ได้แก่ สหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐประชาชนจีน ผลการศึกษาพบว่าประเทศไทยกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping stage) ซึ่งเหมือนกับเนเธอร์แลนด์ สวีเดน สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามประเทศไทยต่างจากแคนาดาและญี่ปุ่นในเรื่องการกำหนดผู้มีส่วนได้เสียเนื่องจากประเทศไทยเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเข้าร่วมกระบวนการรับฟังความเห็น ในขณะที่แคนาดาและญี่ปุ่นกำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเท่านั้นเข้าร่วมกระบวนการรับฟังความเห็น สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมพบว่าประเทศไทยกำหนดรูปแบบการรับฟังความเห็นที่เป็นทางการและตายตัวซึ่งต่างจากสวีเดน สหราชอาณาจักรและออสเตรเลีย ส่วนประเด็นเรื่องการสร้างเสริมศักยภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมนั้น ประเทศไทยไม่มีการสนับสนุนด้านการเงินและสร้างเสริมศักยภาพให้ประชาชนมีส่วนร่วมซึ่งต่างจากแคนาดาซึ่งรัฐได้จัดตั้งกองทุนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสนับสนุนให้ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

คำสำคัญ: การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ/ การมีส่วนร่วมของประชาชน/ ผู้มีส่วนได้เสีย

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ผู้พิมพ์หลัก

** ผู้อำนวยการ, สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

*** รองประธานกรรมการ, มูลนิธิเพื่อการพัฒนา นโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ

Comparison of Public Participation in Environmental and Health Impact Assessment between Thailand and other countries

Kanang Kantamaturapoj^{*}

Ganda Piyajun^{**}

Suwit Wibulpolprasert^{***}

(Received Date : July 6, 2018, Revised Date : October 12, 2018, Accepted Date : October 17, 2018)

Abstract

The objectives of this article are to review and to compare public participation guideline in environmental and health impact assessment (EHIA) projects between Thailand and other countries. The public participation guidelines for EHIA projects in Thailand United Kingdom, the Netherlands, Sweden, Norway, USA, Canada, Australia, Japan and China were reviewed. This article found that public participation of EHIA in Thailand is similar to the Netherlands, Sweden, USA, and Japan since the public participation starts at the scoping stage. However, Thailand is different from Canada and Japan in terms of stakeholder identification. In Thailand, anyone can attend public participation program while Canada and Japan only allow people who directly affected from the project to involve in public participation program. The study also found that public participation in Thailand is formal and inflexible which is different from Sweden, United Kingdom, and Australia. There is no capacity building to the stakeholders in Thailand to get involved in public participation program. By contrast, Canada has participant funding programs to support meaningful participation of direct affected people and indigenous people.

Keywords: Environmental and Health Impact Assessment/ Public Participation/
Stakeholder

^{*} Assistant Professor Dr., Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Corresponding Author

^{**} Director, Environmental Impact Evaluation Bureau, Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning

^{***} Vice Chair, International Health Policy Program Foundation

บทนำ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) เป็นการตรวจสอบอย่างเป็นระบบว่ากิจกรรมการพัฒนาต่างๆอาจก่อให้เกิดผลที่ตามมาอย่างไรบ้าง (Glasson & Therivel, 2013) โดยหลักการนั้น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (พรชัย สิทธิศรีณกุล, 2557) สำหรับในประเทศไทย คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนดประเภทโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจำนวน 10 ประเภทโครงการในปี พ.ศ. 2524 และเพิ่มเป็น 35 ประเภทโครงการในปี พ.ศ. 2555 (ปาริชาติ ศิวรักษ์, 2558) ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดให้โครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจำนวน 11 ประเภท ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Environmental and Health Impact Assessment - EHIA) และได้มีการเพิ่มประเภทโครงการเป็น 12 ประเภทในปี พ.ศ. 2558 (คนางค์ คันธมธุรวาญ, 2561) ต่อมา มาตรา 47 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 กำหนดให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องคำนึงถึงผลการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment - SEA) ด้วย เพื่อนำประเด็นความยั่งยืนในทางสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาหรือตัดสินใจในระดับนโยบายแผนและแผนงาน (จิรนนท์ พุทธา และจำลอง โพธิ์บุญ, 2558)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในช่วงปี 1970s ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกในโลกที่เริ่มกำหนดกรอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Brombal, Moriggi, & Marcomini, 2017) ต่อมาในปี ค.ศ.1991 ประเทศในภูมิภาคยุโรปได้ร่วมกันกำหนดอนุสัญญาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามเขตแดน (convention on environmental impact assessment in a trans-boundary context) หรือ อนุสัญญาเอสปู (Espoo convention) ซึ่งเป็นพันธกรณีที่วางรากฐานในการนำการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (strategic environmental assessment) มาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมาตราที่ 2.6 ของอนุสัญญาเอสปูกำหนดให้ประชาชนในพื้นที่ที่อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย (Ogihara, Shimaoka, & Roppongi, 2016; UNECE, 2015) นอกจากนี้ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development - UNCED) ที่กรุงรีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ.1992 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ข้อสรุป

ร่วมกันว่าการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพที่สุดต้องมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ (Glucker, Driessen, Kolhoff, & Runhaar, 2013)

ต่อมาในปี ค.ศ.1998 United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) ได้ผลักดันอนุสัญญาอาร์ฮุส (Aarhus convention) ซึ่งเป็นอนุสัญญาว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมสาธารณะในการตัดสินใจและการเข้าถึงความยุติธรรมในสิ่งแวดล้อม (convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters) ให้เป็นกรอบข้อตกลงของประเทศภาคีในยุโรป อนุสัญญานี้ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ ได้แก่ 1) สนับสนุนให้มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม 2) สนับสนุนให้ประชาชนหรือสาธารณชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกรณีอันอาจเกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่อประชาชน และ 3) การเข้าถึงความยุติธรรมในคดีและข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อม (ปาดดา ประมาณพล และ สุนีย์ มัลลิกะมาส, 2557; สมฤดี นิโครพัฒน์ยิ่งยง, 2553) ประเทศต่างๆในภูมิภาคยุโรปใช้หลักการในอนุสัญญาอาร์ฮุสกำหนดกรอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม โดยในปี ค.ศ. 2005 สหภาพยุโรปได้นำหลักการในอนุสัญญาอาร์ฮุสมาประกาศเป็นข้อกำหนด directive 2003/4/EC ให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่สาธารณชน และ directive 2003/35/EC ให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ในการควบคุมและป้องกันมลพิษ (pollution prevention and control) และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (De Santo, 2016) ซึ่งประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปต้องนำข้อกำหนดเหล่านี้เป็นแนวทางในการกำหนดกฎหมายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศของตนเอง

เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับข้อตกลงร่วมกันในระดับนานาชาติ ประเทศต่างๆทั่วโลก ได้พัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจแนวทางการพัฒนาโครงการต่างๆ ซึ่งแต่ละประเทศกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเวลาและวิธีการต่างกันออกไป บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐประชาชนจีน และเพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างของแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

ผู้เขียนใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรม (literature review) เกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและประเทศอื่นๆ โดยกำหนดคำสำคัญ (keywords) ได้แก่ public participation, public consultation, public review, public scoping, environmental assessment และทำการสืบค้นรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูล Science Direct, Social Science Research Network (SSRN), DOAJ และ Google Scholar นอกจากนี้ยังทำการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการประเมินผล

กระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศต่างๆ หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การกำหนดผู้มีส่วนได้เสีย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเสริมศักยภาพของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในประเทศไทย

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยเป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (สุพร บัวทอง, 2557) ซึ่งถือเป็นยุคแรกของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดเจตนารมณ์เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมให้ข้อมูล ปรีกษาหารือ ตัดสินใจ ติดตามตรวจสอบ และถอดถอนผู้ทุจริต ทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบาย มีการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น และประชาชนเรียนรู้ที่จะใช้การมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ โดยสันติวิธี (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552) สำหรับแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายนั้น สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548 โดยกำหนดรูปแบบการรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และกำหนดให้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการในระยะเวลาหนึ่งก่อนดำเนินการรับฟังความเห็น (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548)

ต่อมาสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้นำสาระสำคัญของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548 มาจัดทำแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมสังคมในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549) เพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าของโครงการและนิติบุคคลผู้มีสิทธิทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม จัดกระบวนการรับฟังความเห็นระหว่างการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางนี้กำหนดให้มีการจำแนกผู้มีส่วนได้เสียโดยอิงหลักการความหลากหลายของผู้มีส่วนได้เสีย (inclusiveness) และแบ่งผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 7 กลุ่ม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549) ได้แก่ ผู้ได้รับผลกระทบ หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน่วยงานราชการในระดับต่างๆ องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป

เมื่อประเทศไทยมีกฎหมายให้มีการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงกำหนดแนวทางการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ซึ่งกำหนดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างน้อย 3 ครั้ง ได้แก่ 1) ก่อนการประเมินผลกระทบเพื่อรับฟังความเห็นในการกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (ค.1) โดยกำหนดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนได้แสดงความเห็นไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง และไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเวลาในการจัดเวทีทั้งหมด 2) ระหว่างประเมินผลกระทบเพื่อรับฟังความเห็นต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งทางบวกและลบจากการดำเนินโครงการและมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบ (ค.2) และ 3) เมื่อได้ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของรายงาน (ค.3) โดยกำหนดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนได้แสดงความเห็นไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง และไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเวลาในการจัดเวทีทั้งหมด (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในต่างประเทศ

สหราชอาณาจักร: ตั้งแต่ ค.ศ.1997 สหราชอาณาจักรรับหลักการ directive 85/337/EC จากสหภาพยุโรปและกำหนดให้หน่วยงานอนุญาตนำข้อมูลจากเจ้าของโครงการมาจัดรับฟังความเห็นในขั้นตอนกำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping opinion) โดยกำหนดให้มีการรับฟังความเห็นจากประชาชนในขั้นตอนนี้เป็นเวลา 5 สัปดาห์ (Bond & Stewart, 2002) ต่อมาในปี ค.ศ.2004 สหราชอาณาจักรรับหลักการของอนุสัญญาอาร์ฮูสมากำหนดเป็นระเบียบในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทางสิ่งแวดล้อมซึ่งบังคับใช้ในอังกฤษ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือ ซึ่งกำหนดให้ต้องมีการประกาศต่อสาธารณะ (public notice) เมื่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสร็จสิ้น และต้องมีการเปิดเผยร่างรายงานการประเมินผลกระทบให้สาธารณชนตรวจสอบ (public review) ซึ่งสาธารณชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อร่างรายงาน ภายใน 21 วันหลังการประกาศ (Bassi, Howard, Geneletti, & Ferrari, 2012) ต่อมาในปี ค.ศ. 2012 กระทรวงสิ่งแวดล้อม อาหาร และกิจการชนบท (Department of Environment, Food and Rural Affairs - DEFRA) ออกประกาศเกี่ยวกับหลักการปรึกษาหารือสาธารณะซึ่งรวมถึงการกำหนดผู้มีส่วนได้เสีย การกำหนดช่วงเวลา และความโปร่งใสในการดำเนินการปรึกษาหารือ โดยให้ความสำคัญกับรูปแบบการปรึกษาหารือแบบไม่เป็นทางการ เช่น อีเมล การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ คณะทำงาน การสนทนากลุ่มย่อย และการสำรวจ มากกว่าการให้แสดงความคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร (De Santo, 2016)

ประเทศเนเธอร์แลนด์: ก่อน ค.ศ. 2010 ประเทศเนเธอร์แลนด์กำหนดให้ต้องมีการรับฟังความเห็นตั้งแต่ขั้นกำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping stage) โดยการประกาศลงหนังสือพิมพ์ให้สาธารณชนรับทราบถึงแหล่งข้อมูลรายละเอียดโครงการ ระยะเวลารับฟังความเห็น และหน่วยงานอนุมัติ นอกจากนี้ต้องแจ้งสาธารณชนให้รับทราบถึงกระบวนการมีส่วนร่วม

ของประชาชนทั้งหมดด้วย ในขั้นตอน scoping นี้ จะใช้วิธีการรับฟังความเห็นโดยวิธีประชาพิจารณ์หรือไม่ก็ได้ หากมีการทำประชาพิจารณ์ ต้องแจ้งให้สาธารณชนทราบถึงวันเวลาและสถานที่การทำประชาพิจารณ์ด้วย ในขั้นตอนการรับฟังความเห็นต่อแนวทางการประเมินผลกระทบนี้ จะพิจารณาเฉพาะความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบสิ่งแวดล้อมและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทางเลือกโครงการเท่านั้น (Steinhauer, 2012) นอกจากนี้ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในขั้นตอนการพิจารณารายงาน (review stage) โดยต้องเปิดเผยรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมีรายงานสรุปที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ในขั้นตอนนี้ทุกคนสามารถเข้ามาให้ความเห็นเกี่ยวกับความถูกต้องและความสอดคล้องของรายงานกับแนวทางการประเมินผลกระทบ เมื่อเจ้าของโครงการส่งรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมาที่หน่วยงานพิจารณา จะมีการแต่งตั้งคณะทำงานอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศที่ขึ้นทะเบียนไว้กับ The Netherlands Commission for Environmental Assessment (NCEA) คณะทำงานมีเวลาพิจารณารายงาน 9 สัปดาห์ และต้องเผยแพร่ผลการพิจารณาให้สาธารณชนรับทราบ โดยคณะกรรมการพิจารณารายงานต้องนำความเห็นที่ได้รับจากการรับฟังความเห็นมาพิจารณาโดยระบุไว้ในรายงานการพิจารณาด้วย (MäLLBERG, 2015) อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ.2010 ประเทศเนเธอร์แลนด์มีการปรับปรุงกฎหมายกระบวนการประเมินผลกระทบให้ทันสมัยยิ่งขึ้น (environmental assessment modernization) โดยลดขั้นตอนและเงื่อนไขของกระบวนการประเมินผลกระทบ การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอน scoping stage และ reviewing stage จึงไม่บังคับใช้กับโครงการทั่วไป แต่ยังคงเป็นข้อกำหนดสำคัญของโครงการรุนแรงที่ต้องประเมินผลกระทบเต็มรูปแบบและการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Steinhauer, 2012)

ประเทศสวีเดน: ประเทศสวีเดนกำหนดให้มีการปรึกษาหารือสาธารณะกับผู้มีส่วนได้เสียในขั้นตอนการกลั่นกรองโครงการ (screening stage) และเมื่อได้ร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยกฎหมายสิ่งแวดล้อม (environmental code) กำหนดว่าหน่วยงานใดบ้างที่ต้องทำการปรึกษาหารือ (MäLLBERG, 2015) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ เจ้าของโครงการเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะให้หน่วยงานใดเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดขอบเขตการประเมินผลกระทบ (Nenasheva, Bickford, Lesser, Koivurova, & Kankaanpaa, 2015) การมีส่วนร่วมในขั้นกำหนดขอบเขตการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการล่าช้าของกระบวนการประเมินผลกระทบ โดยกำหนดขอบเขตตั้งแต่แรก วิธีการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ได้แก่การสื่อสารเป็นลายลักษณ์อักษรและการทำประชาพิจารณ์ ในขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศสวีเดน ไม่มีการกำหนดว่าจะต้องทำในรูปแบบใดแต่เปิดโอกาสให้มีการออกแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับลักษณะโครงการ บริบทของพื้นที่ และผู้เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์ของการปรึกษาหารือคือเพื่อกำหนดทางเลือกโครงการ ประเมินผลกระทบและกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบ ซึ่งผลจากการ

ปรึกษาหารือสาธารณะต้องรวมไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย นอกจากนี้ หมวด 22 ของกฎหมายสิ่งแวดล้อม กำหนดให้โครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ทำการปรึกษาหารือสาธารณะเพิ่มเติมมากกว่าโครงการทั่วไป (Nenasheva et al., 2015)

ประเทศนอร์เวย์: การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศนอร์เวย์ สาธารณชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นโครงการคือตั้งแต่การกำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping stage) กฎหมายการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หมวดที่ 3 ส่วนที่ 7 กำหนดให้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องมีกระบวนการปรึกษาหารือ (public consultation) เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 6 สัปดาห์ เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนให้ความเห็นเกี่ยวกับร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เจ้าของโครงการส่งแผนการประเมินผลกระทบ (assessment program) ให้กับหน่วยงานราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความเห็น หลังจากได้รับความเห็นจากสาธารณชนแล้ว เจ้าของโครงการจะต้องทำการปรับปรุงแผนการประเมินผลกระทบและตอบความเห็นทุกประเด็น ซึ่งหน่วยงานอนุญาตจะต้องให้ความเห็นชอบกับแผนการประเมินผลกระทบนี้และต้องเปิดเผยแผนการต่อสาธารณชนด้วย กฎหมายการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หมวดที่ 3 ส่วนที่ 10 กำหนดให้มีกระบวนการพิจารณาโดยสาธารณชน (public review) โดยส่งร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความเห็นเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 6 สัปดาห์ และต้องเปิดเผยร่างรายงานให้สาธารณชนรับทราบด้วย นอกจากนี้ จะต้องมีจัดการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับสาธารณะเพื่อขอความเห็นว่าการประเมินผลกระทบมีความเพียงพอหรือไม่ โดยทั้งเจ้าของโครงการและหน่วยงานอนุญาตต้องเข้าร่วมการประชุมปรึกษาหารือสาธารณะนี้ด้วย (Nenasheva et al., 2015)

ประเทศสหรัฐอเมริกา: ประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งเป็นกฎหมายที่สภาคองเกรสตราขึ้นเป็นแนวทางกว้างๆเพื่อมอบอำนาจให้หน่วยงานของรัฐ และมีบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Environmental Policy Act - NEPA) (สุพร บัวทอง, 2557) โดยมาตรา 102 (c) ของ NEPA กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนกำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบ (scoping stage) (Shepherd & Bowler, 1997) และต้องมีการเปิดเผยรายละเอียดโครงการและร่างสถานะผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณชน เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นด้วย (Moorman & Ge, 2006; Shepherd & Bowler, 1997)

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในสหรัฐอเมริกาเป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Council on Environment Quality - CEQ) นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้รัฐบาลกลางสหรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจด้วย โดยมีเงื่อนไขว่าประชาชนจะต้องรับรู้ข้อมูลอย่างมีคุณภาพเพียงพอก่อนการตัดสินใจอนุมัติโครงการและก่อนการดำเนินโครงการ หน่วยงานจะต้องประกาศให้สาธารณะทราบถึงสถานที่

และระยะเวลาการทำประชาพิจารณ์และการเข้าถึงเอกสารข้อมูลโครงการ หน่วยงานจะส่งเอกสารข้อมูลโครงการให้ผู้ร้องขอข้อมูลทุกคนและตีพิมพ์เอกสารลงในFederal Register ด้วย อย่างไรก็ตามกฎหมายเปิดช่องให้หน่วยงานพิจารณาถึงวิธีการเองว่าจะต้องมีการจัดประชุมหรือประชาพิจารณ์หรือไม่ การทำประชาพิจารณ์อาจจะเหมาะสมหากโครงการยังเป็นที่ถกเถียงและอยู่ในความสนใจของสาธารณชนหรือในกรณีที่มีผู้เรียกร้องให้มีการทำประชาพิจารณ์ ในกรณีที่มีการทำประชาพิจารณ์ หน่วยงานจะต้องส่งร่างสถานะผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้สาธารณชนล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนประชาพิจารณ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นไม่น้อยกว่า 45 วัน ทั้งนี้ หากผลการศึกษาพบว่าโครงการไม่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ (finding of no significant impact – FONSI) แต่ยังมีข้อโต้แย้งกันในสังคม คณะกรรมการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกำหนดให้มีการทบทวนร่างการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยสาธารณะเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 30 วัน เมื่อพิจารณากระบวนการมีส่วนร่วมของประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งหมดพบว่า คณะกรรมการคุณภาพสิ่งแวดล้อมกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยหน่วยงานจะต้องเปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณะถึงแม้กฎหมายไม่ได้บังคับให้มีการทำประชาพิจารณ์ แต่หน่วยงานส่วนใหญ่ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติที่จะต้องจัดประชาพิจารณ์โดยเฉพาะในกรณีที่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับโครงการ

ประเทศแคนาดา: ประเทศแคนาดาเริ่มมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในปี ค.ศ. 1973 โดยรัฐบาลมีการเพิ่มเติมข้อกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในปี ค.ศ. 1980 และออกแนวทางการประเมินและการพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในปี ค.ศ. 1984 อย่างไรก็ตามประเทศแคนาดาประสบปัญหาการฟ้องร้องอย่างหนักระหว่างปี 1980s ถึง 1990s ในกรณีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ใน Alberta และ Saskatchewan เป็นผลให้รัฐบาลต้องออก พรบ.การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Canadian Environmental Assessment Act หรือ CEAA) ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นข้อกำหนดทางกฎหมาย และมีการปรับปรุง พรบ.การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมใหม่ในปี ค.ศ. 2012 (CEAA 2012) ซึ่งกำหนดให้มีการรับฟังความเห็นในขั้นตอน screening และ reviewing (UN Environment, 2018) เพื่อพิจารณาผลกระทบทางสังคมของโครงการและมีการจัดตั้งกองทุนการมีส่วนร่วมของประชาชน (participant funding program) เพื่อใช้ในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Fluker & Srivastava, 2016) ซึ่งผู้ที่สามารถสมัครขอใช้เงินจากกองทุนการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ 1) เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ 2) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 3) เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ และ 4) มีผลประโยชน์กับโครงการ เช่น สัญญาที่ดิน หรืออาณาเขตที่ดิน โดยผู้ที่ได้รับเงินจากกองทุนนี้จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมของโครงการและส่งข้อคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับชน

พื้นเมือง รัฐบาลมีเงินพิเศษให้สำหรับการเตรียมพร้อมศักยภาพเพื่อเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการด้วย (Canadian Environmental Assessment Agency, 2016)

อย่างไรก็ตามมีผู้วิพากษ์ CEAA 2012 ว่าสาระสำคัญของ พรบ.ใหม่ที่แตกต่างกันจากกฎหมายเดิมคือมีการเปลี่ยนอำนาจการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากรัฐบาลกลาง (federal government) ไปสู่องค์กรปกครองระดับจังหวัดและลดประเภทของโครงการที่ต้องทำการประเมินผลกระทบเพื่อให้การพิจารณามีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น การลดประเภทของโครงการทำให้ประชาชนไม่มีสิทธิมีส่วนร่วมในโครงการที่ไม่ได้ถูกกำหนดให้ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในกฎหมายใหม่ นอกจากนี้ พรบ.ปี 2012 นี้ ยังกระชับระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนการประเมินผลกระทบทำให้ระยะเวลาที่สาธารณชนสามารถมีส่วนร่วมได้ลดน้อยลงด้วย (Gibson, 2012) เช่น ในขั้นตอนของการ screening เปิดโอกาสให้สาธารณชนแสดงความเห็นได้ภายใน 20 วัน หลังจากประกาศแจ้ง (UN Environment, 2018) นอกจากนี้ CEAA 2012 ยังมีการกำหนดนิยามของคำว่าผู้มีความสนใจโครงการ (interested party) ในการทำประชาพิจารณ์ให้แคบลงกว่าเดิมคือต้องเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ (directly affected by the carrying out of the designated project) หรือเป็นผู้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผู้มีความชำนาญเท่านั้น (Fluker & Srivastava, 2016) การกำหนดคำนิยามเช่นนี้ทำให้สาธารณชนทั่วไปหรือองค์กรเพื่อสาธารณชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประชาพิจารณ์ของโครงการได้ แต่ยังคงสามารถเข้าถึงรายงานสรุปผลการทำประชาพิจารณ์ได้ (Gibson, 2012)

ประเทศออสเตรเลีย: ประเทศออสเตรเลียเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียและสาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการคัดกรองโครงการ (screening stage) เพื่อตัดสินใจว่าโครงการจะต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ และขั้นตอนการเปิดเผยร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (public review stage) เพื่อให้ความเห็นต่อร่างรายงาน (Environmental Protection Authority, 2018) สำหรับขั้นตอนการคัดกรองโครงการนั้น หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย (Environmental Protection Authority - EPA) จะทำการคัดเลือกกลุ่มอ้างอิงของผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder reference group) ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อทำหน้าที่คัดกรองว่าโครงการที่เสนอมีความจำเป็นต้องประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ (Environmental Protection Authority, 2016b)

นอกจากนี้ ประชาชนยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในขั้นตอน public review โดยทำการแจ้งสาธารณชน (public notice) ผ่านทางเว็บไซต์และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สำหรับผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ เช่น หน่วยงานในท้องถิ่น เจ้าของที่ดิน และชนพื้นเมือง จะถูกแจ้งโดยตรงผ่านการส่งไปรษณีย์ ซึ่งโครงการจะต้องเปิดเผยร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณชนในเว็บไซต์เป็นเวลาอย่างน้อย 15 วันทำการ ประชาชนสามารถเข้ามาอ่านร่างรายงานและให้ความเห็นต่อคุณภาพของรายงานและคำมั่นสัญญาของเจ้าของ

โครงการ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ทำให้เกิดความมั่นใจว่าโครงการได้ประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งหมดและได้กำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบที่เป็นไปได้ (Department of Environment and Heritage Protection, 2017; Environmental Protection Authority, 2016a)

ช่องทางหลักในการแสดงความคิดเห็นของประเทศออสเตรเลีย ได้แก่การแสดงความเห็นผ่านทางเว็บไซต์ของ EPA ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปลงทะเบียนให้ส่งอีเมลแจ้งเตือน เมื่อมีการเปิดรับฟังความเห็นของโครงการใดๆในเว็บไซต์ได้ ประชาชนที่เข้าไปแสดงความเห็นจะต้องแสดงตัวตน กล่าวคือจะต้องเปิดเผยชื่อและช่องทางติดต่อ อย่างไรก็ตาม EPA จะเก็บข้อมูลของผู้ที่แสดงความเห็นเป็นความลับ หลังจากช่วงเวลารับฟังความเห็น EPA จะสรุปจำนวนความเห็นและข้อเสนอแนะทั้งหมด พร้อมทั้งแจ้งให้สาธารณชนรับทราบถึงผลการตัดสินใจของ EPA ด้วย (Environmental Protection Authority, 2016a) ผลการตัดสินใจของ EPA มีหลากหลาย ตั้งแต่ไม่ต้องทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเนื่องจากไม่มีผู้ให้ความเห็น หรือความเห็นที่ได้รับไม่มีนัยสำคัญ ไปจนถึงการลงพื้นที่รับฟังความเห็นเพิ่มเติมหากมีผู้แสดงข้อห่วงกังวลในเว็บไซต์เป็นจำนวนมาก

ประเทศญี่ปุ่น: ประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้มีการรับฟังความเห็นตั้งแต่ขั้นตอนการคัดกรองโครงการ การกำหนดแนวทางประเมินผลกระทบ และการเปิดเผยร่างรายงาน ในขั้นตอนของการทำ scoping นั้น เจ้าของโครงการจะต้องเปิดเผยข้อมูลล่วงหน้าอย่างน้อย 30 วัน และรับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโครงการ (stakeholders) (Suwanteep, Murayama, & Nishikizawa, 2016) เพื่อแจ้งรายละเอียดโครงการและกำหนดขอบเขตการวิเคราะห์ผลกระทบ และเปิดรับหนังสือแสดงความคิดเห็นต่อ scoping report เป็นเวลา 15 วันหลังจากเปิดเผยข้อมูล (Wangwongwatana S., 2015) สำหรับในขั้นตอนการจัดทำร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ เจ้าของโครงการต้องเปิดให้มี public review ซึ่งในขั้นตอนนี้ ทุกคน (anyone) สามารถให้ความเห็นต่อความถูกต้องของร่างรายงานได้ (Suwanteep et al., 2016) โดยเจ้าของโครงการจะต้องเปิดเผยร่างรายงานการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมเป็นเวลาอย่างน้อย 30 วันและเปิดรับหนังสือแสดงความคิดเห็นต่อโครงการเป็นเวลา 15 วันหลังจากเปิดเผยข้อมูล (Wangwongwatana S., 2015) เมื่อครบ 45 วัน เจ้าของโครงการทำการรวบรวมความเห็นทั้งหมดของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ (Suwanteep et al., 2016) ในส่วนของรายละเอียดวิธีการรับฟังความเห็นนั้น หน่วยงานอนุญาตแต่ละหน่วยงานจะมีแนวทางการมีส่วนร่วมของตนเอง (Wangwongwatana S., 2015).

สาธารณรัฐประชาชนจีน: ในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ ค.ศ. 1991 โดยการสนับสนุนของ Asian Development Bank ต่อมาในปี ค.ศ. 2002 การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ถูกบรรจุไว้ในกฎหมายการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และในปี ค.ศ.2006 สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (State Environmental Protection Administration – SEPA) ได้ออกมาตรการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบ

สิ่งแวดล้อมโดยกำหนดให้มีการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและปฏิรูปกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประเทศ และเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เรียกว่า “technical guideline for environmental impact assessment public participation” (Brombal et al., 2017) แนวทางการมีส่วนร่วมนี้กำหนดให้สาธารณชนแสดงความเห็นต่อโครงการได้อย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการให้ความเห็นต่อแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping) ผลกระทบจากโครงการ และมาตรการป้องกันแก้ไข ครั้งที่ 2 เป็นการให้ความเห็นต่อร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณารายงาน ซึ่งในขั้นตอนนี้ เจ้าของโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณชน และรวบรวมความเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนที่มีต่อโครงการให้หน่วยงานเพื่อประกอบการพิจารณารายงาน (Brombal et al., 2017; Moorman & Ge, 2006) พร้อมทั้งทำรายงานชี้แจงด้วยว่าเจ้าของโครงการมีการตอบสนองต่อข้อเสนอแนะของประชาชนในประเด็นต่างๆอย่างไร (UN Environment, 2018) วิธีการรับฟังความเห็นที่กำหนดในคู่มือมีหลายวิธี เช่น การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม การปรึกษาหารือร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การอภิปรายสาธารณะ และการจัดประชาพิจารณ์ นอกจากนี้ คู่มือยังกำหนดให้มีการประกาศให้สาธารณชนรับทราบอย่างน้อย 10 วัน ทำการก่อนจัดรับฟังความเห็น โดยประกาศผ่านเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ หรือวางเอกสารไว้ ณ สถานที่ที่ประชาชนเข้าถึงได้ในพื้นที่โครงการ (Moorman & Ge, 2006; Suwantee et al., 2016)

อภิปรายและสรุป

ผู้เขียนเปรียบเทียบแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนของประเทศไทยและต่างประเทศ ตามกรอบการวิเคราะห์แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การกำหนดผู้มีส่วนได้เสีย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเสริมศักยภาพของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

การกำหนดผู้มีส่วนได้เสีย: ประเทศสหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่ได้ระบุเรื่องการกำหนดผู้มีส่วนได้เสียอย่างชัดเจน สำหรับประเทศไทย มีการกำหนดผู้มีส่วนได้เสียโดยใช้หลักการรวมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากที่สุด (inclusiveness) ดังนั้นสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงกำหนดผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 7 กลุ่ม ครอบคลุมทุกคนที่ต้องการแสดงความเห็นต่อโครงการ โดยทุกคนที่มีความสนใจในโครงการสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทั้งขั้นตอนกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping stage) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (assessing stage) และขั้นตอนการเปิดเผยร่างรายงาน (public review stage) ซึ่งแตกต่างจากประเทศแคนาดาและประเทศญี่ปุ่นที่มีการกำหนดนิยามผู้มีส่วนได้เสียว่าต้องเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนิน

โครงการเท่านั้น พระราชบัญญัติการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศแคนาดา (CEAA 2012) กำหนดนิยามของผู้มีส่วนได้เสียว่าต้องเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ (directly affected by the carrying out of the designated project) หรือเป็นผู้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผู้มีความชำนาญเท่านั้น (Gibson, 2012) สำหรับในประเทศญี่ปุ่น มีการกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่ม โดยในขั้นตอนการ scoping ผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับผลกระทบจากโครงการเท่านั้นที่สามารถแสดงความเห็นต่อ scoping report ได้ ส่วนในขั้นการเปิดเผยร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ ทุกคนสามารถให้ความเห็นต่อความถูกต้องของร่างรายงานได้ (Suwanteep et al., 2016)

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม: จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ประเทศสวีเดน แคนาดา ออสเตรเลีย และประเทศญี่ปุ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการ screening ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่มีกฎหมายกำหนดประเภทและขนาดโครงการชัดเจนว่า โครงการใดบ้างต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สำหรับประเทศไทยกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (scoping stage) ซึ่งเหมือนกับเนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐประชาชนจีน นอกจากนี้ประเทศไทยยังให้ประชาชนมีส่วนร่วมระหว่างการประเมินผลกระทบเหมือนประเทศสวีเดน และระหว่างการเปิดเผยร่างรายงานต่อสาธารณะเหมือนประเทศสหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเทียบกับประเทศอื่น กล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเกือบทุกขั้นตอน **ตารางที่ 1** เปรียบเทียบขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนระหว่างการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประเทศไทยและประเทศอื่นๆ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนระหว่างการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประเทศไทยและประเทศอื่นๆ

ประเทศ	ขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม			
	การกลั่นกรอง โครงการ (Screening Stage)	การกำหนด แนวทาง ประเมินผลกระทบ (Scoping Stage)	ระหว่างการ ประเมินผลกระทบ (Assessing Stage)	การเปิดเผยร่าง รายงานต่อ สาธารณะ (Public Review)
ประเทศไทย		✓	✓	✓
สหราชอาณาจักร				✓
เนเธอร์แลนด์		✓		✓

ประเทศ	ขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม			
	การกลั่นกรอง โครงการ (Screening Stage)	การกำหนด แนวทาง ประเมินผลกระทบ (Scoping Stage)	ระหว่างการ ประเมินผลกระทบ (Assessing Stage)	การเปิดเผยร่าง รายงานต่อ สาธารณะ (Public Review)
สวีเดน	✓	✓	✓	✓
นอร์เวย์		✓		✓
สหรัฐอเมริกา		✓		✓
แคนาดา	✓			✓
ออสเตรเลีย	✓			✓
ญี่ปุ่น	✓	✓		✓
สาธารณรัฐประชาชนจีน		✓		✓

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน: สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นพบว่าประเทศไทยกำหนดรูปแบบ ขั้นตอนและระยะเวลาการมีส่วนร่วมที่แน่นอนสำหรับทุกโครงการที่เข้าข่ายต้องทำรายงาน EHIA กล่าวคือกำหนดให้มีการจัดเวทีรับฟังความเห็นในขั้นตอน scoping และ public review โดยกำหนดให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในขั้นตอน scoping เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง และไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเวลาในการจัดเวทีทั้งหมด และกำหนดให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในขั้นตอน public review เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง และไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเวลาในการจัดเวทีทั้งหมด ซึ่งการกำหนดรูปแบบในลักษณะนี้ของประเทศไทยแตกต่างจากการประเทศอื่น กล่าวคือ ประเทศอื่นมีแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าประเทศไทยในเรื่องการออกแบบวิธีการรับฟังความเห็น เช่น ในประเทศสวีเดนไม่มีการกำหนดว่าจะต้องทำในรูปแบบใดแต่เปิดโอกาสให้มีการออกแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับลักษณะโครงการบริบทของพื้นที่ และผู้เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม (Nenasheva et al., 2015) นอกจากนี้ประเทศไทยยังแตกต่างจากสหราชอาณาจักร ตรงที่สหราชอาณาจักรให้ความสำคัญกับรูปแบบการปรึกษาหารือแบบไม่เป็นทางการ เช่น อีเมล การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ คณะทำงาน การสนทนากลุ่มย่อย และการสำรวจ มากกว่าการให้แสดงความคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร (De Santo, 2016) และต่างจากประเทศออสเตรเลียที่เปิดให้แสดงความคิดเห็นทางเว็บไซต์เป็นหลัก (Environmental Protection Authority, 2016a) ทำให้ผู้แสดงความคิดเห็นไม่ต้องเผชิญหน้ากัน ถึงแม้ผู้แสดงความคิดเห็นทางเว็บไซต์จะต้องแสดงตัวตนโดยเปิดเผยชื่อและข้อมูลการติดต่อ แต่หน่วยงานที่เปิดรับฟังความเห็นเป็นหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐ ซึ่งต้องเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่แสดงความคิดเห็นเป็นความลับ

การสร้างเสริมศักยภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วม: ในเรื่องการสร้างเสริมศักยภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วม พบว่าประเทศไทยมีลักษณะเหมือนกับ สหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่ยังไม่มีกระบวนการสนับสนุนด้านการเงินและสร้างเสริมศักยภาพให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากประเทศแคนาดาที่รัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนการมีส่วนร่วมของประชาชน (participant funding program) เพื่อสนับสนุนผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ ผู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวกับผลกระทบของโครงการให้เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการ โดยสามารถขอใช้เงินจากกองทุนเพื่อเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมได้ (Fluker & Srivastava, 2016) สำหรับชนพื้นเมือง รัฐบาลแคนาดายังมีเงินพิเศษให้สำหรับการเตรียมพร้อมศักยภาพเพื่อเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการด้วย (Canadian Environmental Assessment Agency, 2016)

ข้อเสนอแนะจากบทความ

กองพัฒนาระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยสามารถนำแนวทางการมีส่วนร่วมของประเทศอื่นๆที่รวบรวมในบทความนี้มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงแนวทางรับฟังความเห็นของประชาชนของประเทศไทยต่อไป โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่ม ความยืดหยุ่นของรูปแบบการรับฟังความเห็นของประชาชน และการจัดตั้งกองทุนการมีส่วนร่วมของประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ความเห็นในบทความนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ.และสกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2560. สืบค้นจาก <http://www.iceh.or.th/v1/uploads/PDF/Announce-4-2560.pdf>
- คนางค์ คันธมธูรพจน์ (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- จิรนนท์ พุทธา และจำลอง โพธิ์บุญ. (2558). การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย 10(2), 8-15.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.
- ปภาดา ประมาณพล และ สุนีย์ มัลลิกะมาส. (2557). แนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม. วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, 10(4), 90-98.
- ปาริชาติ ศิวัชรักษ์. (2558). ข้อเสนอการปฏิรูปด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ. ใน ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ และรัตนภรณ์ อาณาประโยชน์ (Ed.), โครงการชุดความรู้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการปฏิรูปประเทศ.
- พรชัย สิทธิศรีธัญกุล. (2557). อริยสัจ 4 เรื่องการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม. ธรรมศาสตร์เวชสาร, 14(1), 102-106.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2561. (2561, 19 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 27 ก. หน้า 29-43.
- สมฤดี นิโครพัฒน์ยิ่งยง. (2553). จัปสถานการณ์ธรรมชาติบาลสิ่งแวดล้อม เพิ่มการวิเคราะห์รัฐธรรมนูญ (2550). นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. สืบค้นจาก http://www.onep.go.th/eia/images/7handbook/book_pop_attend2.pdf

- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2548). ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548 (ราชกิจจานุเบกษา). สืบค้นจาก <http://www.nstda.or.th/nstda-knowledge/22-knowledge/4930-public-consultation>
- สุพร บัวทอง. (2557). หลักเกณฑ์และแนวทางที่เหมาะสมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 6(2), 217-236.
- Bassi, Andrea, Howard, Robert, Geneletti, Davide, & Ferrari, Simone. (2012). UK and Italian EIA systems: A comparative study on management practice and performance in the construction industry. *Environmental Impact Assessment Review*, 34, 1-11.
- Bond, Alan, & Stewart, Gerard. (2002). Environment agency scoping guidance on the environmental impact assessment of projects. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 20(2), 135-142.
- Brombal, Daniele, Moriggi, Angela, & Marcomini, Antonio. (2017). Evaluating public participation in Chinese EIA. An integrated Public Participation Index and its application to the case of the New Beijing Airport. *Environmental impact assessment review*, 62, 49-60.
- Canadian Environmental Assessment Agency. (2016). *Participant Funding Program – National Program Guidelines: Program Process*. Retrieved from <https://www.canada.ca/en/environmental-assessment-agency/services/policy-guidance/participant-funding-program-national-program-guidelines/participant-funding-program-national-program-guidelines-program-process.html>.
- De Santo, Elizabeth M. (2016). Assessing public “participation” in environmental decision-making: Lessons learned from the UK Marine Conservation Zone (MCZ) site selection process. *Marine Policy*, 64, 91-101.
- Department of Environment and Heritage Protection. (2017). *Environmental Impact Statement (EIS) Processes*. Retrieved from <https://www.ehp.qld.gov.au/management/impact-assessment/>
- Environmental Protection Authority. (2016a). *Environmental Impact Assessment (Part IV Divisions 1 and 2) Procedures Manual 2016*. Retrieved from http://www.epa.wa.gov.au/sites/default/files/Policies_and_Guidance/EIA%20Procedures%20Manual-171017.pdf.

- Environmental Protection Authority. (2016b). *Stakeholder Engagement*. Retrieved from <http://www.epa.wa.gov.au/stakeholder-engagement>
- Environmental Protection Authority. (2018). *Public comment and submissions on proposals*. Retrieved 11 April 2018, from Government of Western Australia, Retrieved from <http://www.epa.wa.gov.au/public-comment-and-submissions-proposals>
- Fluker, Shaun, & Srivastava, Nitin Kumar. (2016). Public Participation in Federal Environmental Assessment under the Canadian Environmental Assessment Act 2012: Assessing the Impact of "directly affected". *Journal of Environmental Law and Practice*, 29, 65.
- Gibson, Robert B. (2012). In full retreat: the Canadian government's new environmental assessment law undoes decades of progress. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(3), 179-188.
- Glasson, J., & Therivel, R. (2013). *Introduction to environmental impact assessment: Routledge*.
- Glucker, Anne N, Driessen, Peter PJ, Kolhoff, Arend, & Runhaar, Hens AC. (2013). Public participation in environmental impact assessment: why, who and how?. *Environmental impact assessment review*, 43, 104-111.
- Mällberg, Camilla. (2015). *Quality Assurance in the Review Process of the Swedish EIA System*. (master degree), Stockholm University, Retrieved from <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:824222/FULLTEXT01.pdf>
- Moorman, Jesse L, & Ge, Zhang. (2006). Promoting and strengthening public participation in China's environmental impact assessment process: comparing China's EIA law and US NEPA. *Vt. J. Env'tl. L.*, 8, 281.
- Nenasheva, Marina, Bickford, Sonja H, Lesser, Pamela, Koivurova, Timo, & Kankaanpaa, Paula. (2015). Legal tools of public participation in the Environmental Impact Assessment process and their application in the countries of the Barents Euro-Arctic Region. *Barents Studies: Peoples, Economies and Politics*, 1(3), 13-35.
- Ogihara, Akira, Shimaoka, Mikiko, & Roppongi, Hitomi. (2016). Potentialities for a regional public participation framework in Asia: An environmental assessment perspective. *Land Use Policy*, 52, 535-542.

- Shepherd, Anne, & Bowler, Christi. (1997). Beyond the requirements: improving public participation in EIA. *Journal of environmental planning and management*, 40(6), 725-738.
- Steinhauer, Ineke. (2012). *Public Participation in EIAs and SEAs: Lessons Learnt in the Netherlands and their Application Abroad*. Retrieved from http://api.commissiomer.nl/docs/mer/diversen/views_experiences_2012_p46-55.pdf.
- Suwanteep, Kultip, Murayama, Takehiko, & Nishikizawa, Shigeo. (2016). Environmental impact assessment system in Thailand and its comparison with those in China and Japan. *Environmental impact assessment review*, 58, 12-24.
- UN Environment. (2018). *Assessing Environmental Impacts - A Global Review of Legislation*. Nairobi, Kenya.
- UNCED. (1992). *The Rio Declaration on Environment and Development*. Retrieved from http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF
- UNECE. (1998). *Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters*. Retrieved from <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>
- UNECE. (2015). *Environmental Assessment: Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context*. Retrieved from <http://www.unece.org/env/eia/welcome.html>
- Wangwongwatana S., Sano D., and Noel King P. (2015). *Assessing Environmental Impact Assessment (EIA) in Thailand: Implementation Challenges and Opportunities for Sustainable Development Planning*. Paper presented at the Asian Environmental Compliance and Enforcement Network (AECEN) Working Paper, Hayama, Japan. Retrieved from http://www.aecen.org/sites/default/files/eia_thai_study_10mar15-final.pdf